

V á l a s z t á s o k

BAKK Miklós

Rejtett regionalitás

A november 26-án veszélybe került román demokrácia december 10-én (az Emberi Jogok Napján, advent második vasárnapján) megmenekült. A demokrácia érdekében „erkölcsi önmegtartóztatást” vállaló értelmiségiek most alighanem a *mi is történt* kérdésével vívódnak, illetve – a diagnózis birtokában – a *hogyan tovább* precíz kérdéseit próbálják megfogalmazni.

A veszélybe sodort, majd megmentett román demokrácia látványa mindenképp azt tette nyilvánvalóvá, hogy a politikai rendszer egésze, s azon belül a pártrendszer mély válságban van. Az alábbiakban a válság természetrajzához s a rendszer változásának lehetséges irányaihoz fűznék néhány megjegyzést.

I. Egyértelművé vált, hogy a rendszerváltás óta eltelt tizenegy év alatt – négy parlamenti választás (1990, 1992, 1996 és 2000) nyomán – a pártok társadalmi beágyazódottsága még mindig minimális. Így van ez Közép-Kelet-Európa legtöbb országában, bár az arányok tekintetében biztosan van némi különbség. Az, hogy Románia esetében a beágyazódottság rendkívül csekély mértéke mit eredményezhet, csak most vált

igazán láthatóvá. Székely István vetette fel, hogy érdemes lenne megvizsgálni az egyes pártok esetében a törzsszavazói kör és az úgynevezett „vándorló szavazatok” mennyisége közötti meglehetősen nagy különbséget. Legtöbb párt esetében olyan nagy ez a különbség a „vándorló szavazatok” javára, hogy a létező minimális társadalmi beágyazódottságot is láthatatlanná tette. A Demokrata Konvenció 1996 és 2000 közötti pályáira jól példázta ezt. A Konvenció összehasonlításából lényegében az olvasható ki, hogy a polgári értékek társadalmi szigetei nem kapcsolódtak össze egy törzsszavazói bázisba, jöllehet ennek látszatára (az 1996-os „változás/schimbarea”-stratégia révén nyert nagy – „vándorló” – szavazattömegre) a konvenció elitje viszonylag sokáig építhetett. Azonban éppen látszat, a jobboldali szavazók számának és hűségének a túlbecsülése bizonyult fatálisnak a Parasztpárt ama döntésében, amellyel az 5 százalékos választási küszöb bevezetését szorgalmazta. (Ehhez természetesen megkapta az RMDSZ segítségét, amely – egyrészt – a szélsőségek parlamentből való kiszorításához, másrészt pedig a belső ellenzék kiválási kísérleteinek megakadályozásához gondolta alkalmazni a választójogi módosítást, de a PDSR-ét is, amely akkor posztkommunista-baloldali nagypárti-gyűjtőpárt szerepét kívánta a küszöb segítségével konszolidálni.)

A törzsszavazói bázis gyengeségét illetve hiányát két kisebb párt a „vándorló szavaza-

tok” folyamatos begyűjtésének sajátos taktikájával kívánta pótolni. Erre a modellt a Demokrata Párt „dolgozta ki” 1997 derekán, amikor *Ciorbea* megbuktatása érdekében a koalíció belüli ellenzék szerepét kezdte játszani. Hogy ez lehetséges volt, az éppen a fentebb vázolt „kialakulatlan-ságokkal” magyarázható (nyilván, számos történeti-kulturális érv is felhozható magyarázatként), a lényeg azonban az, hogy a PD ezáltal – egyrészt – használhatta a kormányzati szereppel járó erőforrásokat, másrészt pedig begyűjthette a kormánnyal szembeni elégedetlenség politikai hozadékát, egyszóval az elégedetlenség „vándor-szavazatait”. Számos közvéleménykutatás igazolta, hogy a PD szavazói tábora a leginkább „nyitott” és ezért a leginstabilabb is.

De sikeresen átvette és alkalmazta a PD-modellt az idén a Nemzeti Liberális Párt is, amely jó érzékkel ismerte fel, hogy a Konvencióból való kitérésének ez az egyetlen lehetséges útja: a hatalomban való ellenzéki viselkedés. Ezzel sikerült jelentős támogatottságra szert tennie; és számára a kérdés ma az, hogyan stabilizálja szavazói bázisát.

2. A román pártrendszerben jelenleg két párt van, amely viszonylag biztos társadalmi beágyazódottságot mutathat fel: a Társadalmi Demokrácia Pártja és az RMDSZ. A Társadalmi Demokrácia Pártjának szegmentális társadalmi háttérrel gyakorlatilag már 1992-ben láthatóvá vált. Szavazóiról már akkor elmondhatjuk, hogy inkább regátaiak, mint erdélyiek, inkább falusiak, mint városiak, inkább alacsonyabb képzettségűek, mint magasán kvalifikáltak. Egyszóval: törzsszavazói bázisát a modernizációból kimaradt örómániai választók al-

kotják, s e bázishoz politikai-gazdasági konjunktúrák nyomán más („vándor”) szavazók is csapódnak. Ma, három választás (1992, 1996, 2000) adatainak birtokában elmondhatjuk, hogy a PDSR a román társadalom egyik nagyon fontos, történetileg kialakult törzsvonalának szegmentális kifejezője, és e jellegét támogatottságának minden változása ellenére megőrizte.

A másik biztos szavazói bázissal rendelkező párt az RMDSZ. Etnikai pártként a romániai társadalom egy másik történeti megosztottságára utal. Az RMDSZ és szavazói bázisa közötti viszony azonban eltér a PDSR és törzsszavazói közti viszonytól: az RMDSZ ugyanis nemcsak kifejeződése egy szegmentális társadalmi valóságnak, hanem szervezi is azt, mégpedig az oszloptársadalmakról szóló irodalomból ismert módon.

A két számottevő törzsszavazói bázissal rendelkező pártról máris kijelenthetjük, hogy regionális jellegű pártok. Aláhúzó, nemregionális pártok, csak regionális jellegűek. Bár törzsszavazóik egy regionális társadalom részét alkotják, igazán regionális párttá akkor válnának, ha programjaik vezérfonalává régiók érdekeinek képviseletévé tennék. Ez viszont nem áll fenn, jöllehet, azt sem mondhatjuk, hogy e két párt programjában egyáltalán nem szerepel törzsszavazóik régiójának képviselete. Az RMDSZ esetében az ideai választási kampány ezt nyilvánvalóvá tette: az „Erdélyben a jövő!” választási jelszava az RMDSZ-program erdélyi regionális érdekről szóló fejezetét tolta előtérbe.

Azonban paradox módon a PDSR is képvisel egyfajta regionális érdeket: centralizmusa ugyanis olyan öröklött program, amely nem csupán a kommunizmus korszakába, ha-

nem a két világháború közötti időszakba nyúlik vissza, s a Regát érdekeit szolgálta már 1918 óta.

3. A szavazói bázisa alapján fentebb leírt négy párt alkotja az új román pártrendszer meghatározó részét. Az ötödik pártról, az elnökválasztás kapcsán előtérbe került Nagyrománia Pártról most nem írok, mivel jóval kevésbé tartom meghatározónak, mint ahogy az november 26-a és december 10-e között történt. Bár szélsőséges pártként minden bizonnyal fennmarad, sorsát a másik négy által alakított rendszer határozza meg, s nem az a vezérdinamika, amelynek látványosságát nyomon követhetjük az elmúlt hetekben.

A négy meghatározó párt által kialakított rendszer jövője nagymértékben attól függ, hogy a két biztos törzsszavazói háttérrel rendelkező párt mellett mi történik a másik kettővel. Az RMDSZ és a PDSR által létrehozott, rejtett regionális polarizáltságot igazán dinamikusá azonban egy újabb regionális párt megjelenése tenné. A *Provincia* hasábjain egy transzietikus párt szükségességéről és realizálásáról elkezdődött vita ezért éppen most, ebben az új politikai erőterben válik igazán aktuálissá. Mert éppen egy Erdélyben létrejövő, transzietikus, ideológiai arculatát tekintve konzervatív-liberális párt lenne az, amely – egyrészt – közvetítő elem lehetne az RMDSZ etnikai-regionális programja és az erdélyi társadalom egésze között, másrészt pedig helyreállítaná a pártrendszer bal-jobb-egyensúlyát.

¹ Ld. A *közöny veszélye*, interjú Székely István politológussal. In: *Kronika*, 2000. dec. 7.

² Ld. *Enyedi Zoltán: Politika a keresztjegyében*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.

ÁGOSTON Vilmos

Összefogás Romániáért!

Most, amikor a szonantil szemlélet szélsőséges formája, a faji előítélet és gyűlölet járja diadalmat, Romániában, amikor egy kézfogásnyira tőlünk, embertársaink úgy próbálnak menekülni saját nyomorúságuk, politikai kiábrándultságuk, összeomlott mítoszok és alternatíva nélküliségük elől, hogy más nemzetek, etnikumok kiközösítésével, a diszkrimináció bűnével növelik vesztésük évek súlyát, azt remélik, hogy a kizárólagosság, társadalmi irigység és más népek elleni uszítás meghozza nekik a *szociális igazságot, nemzeti gazdagságot és gyermeki boldogságot*, igen fontos, hogy ezekben a szomorú években a szomszédos országok és a távoliak egyaránt felkészüljenek a jövőre:

Ne bojkottálják Romániát!

Bár a 2000. november 26-i romániai választások eredménye alapvetően Nyugat-ellenes, a többség megunt az ígéretést, halogatást, fellázadt a rákényszerített másodrangú európaiság tudata és a növekvő elszegényedés ellen, és ehhez képest az elnökválasztás második fordulója sem adott új alternatívát a szavazóknak, mégsem lenne üdvös, ha a világ jobb érzésű emberei elfordulnának Romániától.

Nem azt mondom, hogy a 17 millió szavazati jogú állampolgárból 4 milliónál többen nem ugyanazt az *Iliescut* választották elnökükné, akik a marosvásárhelyi pogrommal, Bukarest kétszeri szétverésével gyantúsítottak. Az elmúlt években úgy tartották számon, mint aki a nyugati integráció helyett a keleti tömbhöz való csatlakozás híve, akadályozta a gazdasági átalakulást, halogatta az elkobzott tulajdon visszatérését, továbbra is fenntartotta a vállalato-

kon belüli munkanélküliséget, mindezzel növelte az államháztartási hiányt, lefékezte a privatizációt, egyszóval az 1990-96-ig tartó, a jövő évtizedekre kiható román integrációs lemaradás egyik fő okozója volt. A keleti tömbhöz húzó szemléletének tetszett a nyugati vízumkényszer, nem sietette a NATO-hoz való csatlakozást, és Románia egyre távolodott az Európai Unió célkitűzéseitől. Rádásul közismert mind az ő, mind az *Adrian Năstase* magyar- és más kisebbségek ellen folytatott évtizedes, populista retorikája.

Nem azt mondom, hogy a több mint 3 millió szavazó nem az idegengyűlölet, a zsidók nélküli antiszemitizmus, a neofasizmus, a karóba húzó, a Dracula és Tepeş-féle rendcsináló, halállal büntetendő híveként állt volna a „megboldogult” udvari költője, C. V. Tudor mellé.

Nem azt mondom, hogy több mint 5 millió szavazó nem ült otthon és rágta a tökmagot, miközben nézte a *milliárdáros lebeszt* játékot a tévében. És annyira beleélt magát a milliók utáni vágyakozásba, hogy nem ment el szavazni. – *Ugyan, kérem, hatalmi porbintás a szavazás, meg minden! Csakis arra jó – gondolták – hogy egyeseknek „odafönt” ismét legyen állása, kenyere, néhány milliós autója. Aztán újból kell szavazni és jön a következő, mert annak is kell a jó állás, a jó kenyér, a jó autó. Illetve, egy idő óta mindig ugyanazoknak kell. Hagyjanak minket békén – gondolták –, hiszen nekünk úgyis csak a tökmag jut, a Bingó és a latin-amerikai szappanopera. Posztmodern tökmagragók lettünk egy premodern Romániában. Az új politgazd. majfitt úgysem tudjuk megállítani, a törvényhozás, büntetés, végrehajtás, mind az ő kezében van, akkor minek szavazni? Mit tehetünk, uram, ha nincs, akire szavazni? Itt mindenkit lejártattak. – Mondják, és arra gondolnak, a tévé előtt legalább demokratikus álmok nyílnak: bárki lehet milliárdos. Hogy ez is csak egy újabb szemfényvesztés? Reklámfogás, nézettségi mutató és újabb bevétel, egyesek-*

nek? Lehet, de legalább kellemes. Jó tudni, hogy van a világon valami, amihez nem eleve hátrányos helyzetből fogunk hozzá, hiszen mindenki egyenlő eséllyel bingózhat. Hát nem mentek el szavazni.

Úgy vélem, Mircea Boarínak van igaza, aki az erdélyi román-magyar *Provincia*ban az elnökválasztás első fordulója után elmondta, feltehetően nem lehet eldönteni, létezik-e egyáltalán „kisebbsik rossz”, olyan akire feltétlenül szavazni kell a második fordulóban.

Nem mondom azt, hogy az elkövetkező évek romániai parlamenti diskurzusa (ehből a szempontból mindegy, hogy Iliescu vagy Tudor került-e az elnöki székbe) nem lesz káros hatással a magyarországi parlamenti és választási vitákra, és nem nyújt majd mentőövet a magyar szonantil híveinek, hogy a vér, a faj, az ősi földről szóló szövegekkel próbálják növelni szavazó táborukat. A „visszacsatolástról” szónoklónak jussom nagyra eszükbe: vajon, mihez kezdenénk a netán „visszacsatolt területek” több milliós, zsidót és magyart gyűlölő vokzával a magyar parlamentben?!

Nem azt mondom, hogy a romániai magyarok érdekképviselete és az ottani liberális románok vagy jobbkező pártok nem hibásak abban, hogy félreismerték a veszélyt és nem állítottak közös jelöltet, sőt pezsgővel ünnepelték a választások első fordulóját: ami még torhoz sem illik. Úgyes aláírásgyűjtők járták a „magyar” lelkek vásárt, hogy *Gogol* mintájára bezabonnyítsák, nekik is van birtokuk, szavazótáboruk, nekik is jár egy darab kenyér, pecsenye, jó autó, és a romániai magyar választókban azt a látszatot keltették, mintha csak rajtuk múlta, akárcsak a Bingó vagy egy aláírás, hogy Magyarország befogadja őket vagy sem. Cserébe mindössze annyit kértek tőlük, hogy – a németországi és izraeli gyakorlattal szemben – írják ugyan alá, de ne települjenek át Magyarországra és ne tartózkodjanak itt huzamosabb ideig. Amikor mindez egyértelművé válik, esetleg elkezdődnek Romániában az etnikai pog-

romok, na meg az is nyilvánvalóvá lesz, hogy az új romániai kormány sem óhajta megoldani az ottaniak oktatási és nyelvhasználati kérdését, hatálytalanítja a korábban hozott, erre vonatkozó kormányhatározatokat, akkor felkészülhetünk a jövőre: az újabb magyar reményvesztés, menekülés időszakára.

Én azt sem mondom, hogy a jövőben az ország biztonságos lesz a befektetők, az odautazó magyarországi, izraeli vagy bárhonnán származó turisták számára, és hogy gördülékenyen haladnak majd a Nemzetközi Valutaalappal és a Világbankkal, illetve más nemzetközi intézményekkel való tárgyalások, sőt azt sem, hogy az ígéretők egyáltalán megtartják ígéreteiket.

Persze, nem azt mondom, hogy ölelje Nyugat keblére a demagóg szonantil híveit, az antiszemitékat, és tegyen úgy, mintha nem lenne semmi gondja velük. Nem azt mondom, hogy tapsoljunk az elkövetkező bármely rossz opciónak, és nemzetközi szinten elhiggyük majd az „építjük a kapitalizmus”-szerű új típusú képmutatást. Nem azt mondom, hogy a szokásos sikerdiplomáciai beiktató körutakon, amikor majd mindent megígér az új hatalom, hogy szabadkezelt kaphasson a belső tökmagragáshoz és a polit.-gazd. maffia átszínzéséhez, a tényfeltáró riportok helyett nyilatkozatokra építő média és a nyugati politikusok tábora elhitesse-elhiggye azt, amit mindenki szívesen hall.

Mindössze azt mondom, hogy máris sürgető *segélykiáltást* hallunk a szomszédoktól segíteni menjünk oda, ne rombolni. Elsősorban a *civilis* és a *parlamenten kívüli szervezeteket*, a magán szociális intézményeket, a népkonyhák felállítását kell támogatni. Rájuk sokkal nagyobb súly nehezedik majd a jövőben, mint gondolnánk. A legfontosabb: *a segítséget nem szabad faji-, vallási- vagy etnikai alapon nyújtani*.

A magyar szavazó polgárok *ne támogassák semmilyen megszorító vámszűrés bevezetését*, hanem segítsék a több mint 2500 magyar-román egyes vállalatot határon átvelő működésében, mert e kisvállalkozók jövő-építő tevékenysége, a kényszer nélküli többnyelvűség, az előítélet-mentes kapcsolatrendszer a spontán multikulturalizmus záloga.

Tartsuk tiszteltben az ártatlanság vélelmét, a maffia-keresést ne a határon folytassuk, hanem *forduljunk bizalommal* az idelátogató romániai turisták, üzletemberek felé. A maffia ügysem a határon ácsorog, hanem a budapesti Dunakorzón.

Lássuk be, hogy a XX. század két nagy társadalom-rendező elmélete, a *kommunizmus* és a *nemzeti szocializmus*, de annak minden neo-, illetve *szonantil* változata is az emberiség ellen elkövetett bűnök közé tartozik. A XXI. században új utat, új megoldást kell keresni az alapvető gondok megoldására Európának ebben a térségében. *Emnek egyik lehetősége, a különböző etnikai bezárkózással szembe forduló új, transzietikus, európai regionalitásra épülő szervezetek létrehozása és támogatása*.

Románia esetleges bojkottja nem hogy gyengítene, inkább növelné a diktatúra esélyeit. Sem *Hilbert*, sem *Sztálin*, de még *Ceausescu*, *Husszeim*, vagy *Milosevic* híveit sem tántorította el a bojkotttól a meggyőződésüktől, hogy ők nem a szenvedést osztó, hanem az igazságtalan kizárást *el-szenvedő* felek. Ne okozunk nagyobb nyomorúságot a kiszolgáltatottaknak azzal, hogy lezárjuk a határt, felfüggesztjük a kapcsolatokat, bojkottáljuk a gazdaságot, kimerítjük élelmiszer- és energia-tartalékait. Az ottaniak biztos emlékeznek még a páros- és páratlan rendszámú benzinhányos vasárnapiakra, a téli fagyos reggelekre, amikor hosszú sorokban ácsorogtak az aranykorszak üzletei előtt „Adidas-csirkeláb”-ra várva.

Segítsük Romániát, hogy a román nép visszatárljon a gyanakvástól, idegenfélelmetől mentes, együttérző, akadály-leküzdő, kiemelkedő értelmiségi színvonalú világba és szeretetre méltó lényébe. Segítsük a román népet, hogy elviselje az önmaga fölé választott hatalmi önkényt, elviselje saját, a koldusok, az elszaporodott kóbor kutyák, az állásnélküli férfiak és nők, a kilátástalan, jövőképtől megfosztott, kivándorlásra készülő fiatalok országát.

Gondoljuk meg: mindössze négy évről van szó. Vagy még annál is kevesebbről.

Segítsünk, hogy legyen még demokratikus választás Romániában!

Budapest, 2000. december 4.